

РАДМИЛО МАРОЈЕВИЋ
(Београд)

STUDIA PALAEOSLAVICA. I
(Новгородски запис на оловној плочици)

У овом раду разматра се текст Новгородског записа на оловној плочици [Свинцовая грамота, Гр XI/XII (новг.)]: критички се проверавају граматички и лексичко-семантички аспекти досадашњих тумачења и образлаже се ново тумачење по којем је **соужьдалъць ходоуѣтничъ вѣзьми** императивна конструкција трећег лица једине.

1. ТЕКСТ

1.1. Новгородски запис на оловној плочици, међу неколико стотина пронађених записа на брезовој кори као једини писмени споменик остварен на металној подлози пронашли су археолози приликом раскопавања 1956-1957. године, а објавио га је А. В. Арциховски као прилог уз *Грамоты 195-318*. Стратиграфско датирање нађеног записа одређено је двама суседним нивоима — као „рубеж XI-XII вв. или первая половина XII в.“ [НГБ 1956-1957: 154].

1.2. Текст Записа на оловној плочици поделићемо на речи, дивизом ћемо означити случајеве преношења из једног ретка у други, а у загради ћемо навести скраћени назив споменика у списку извора Речника староруског језика XI-XIV века [СДЯ. Т. I: 29]:

Ў носѣка къ мѣ-
стѣтѣ зложеѣичъ
отрокъ лони крѣли
соужьдалъць ходоу-
ѣтничъ вѣзьми до-
вѣ гивѣнѣ на на-
мъ

[Гр XI/XII (новг.)]

1.3. Текст записа на оловној плочици тумачен је, с граматичког и лексичко-семантичког аспекта, различито. Та тумачења биће у овом чланку критички размотрена с гледишта лингвистичке уверљивости, прво она која полазе од тога да је облик **крили** л-партицип глагола **крыти** у значењу 'покривати, скривати', а затим она по којима је **крили** л-партицип глагола **крити** 'купити, платити'. У завршном одељку биће изнето и образложено наше тумачење текста са новом поделом на реченице и новим тумачењем

императивног облика **възми**, уз прецизирање компоненти текста са творбеносемантичког и морфосинтаксичког аспекта.

2. ТУМАЧЕЊА **крили** '(по-, с-)кривали'

2.1. Први покушај читања (дешифровања) Записа на оловној плочици припада његовим издавачима. А. В. Арциховски је сматрао да облик **заожеричь** „не имя и не отчество. Упомянутый здесь отрок, надо полагать, происходил из Заозерья, т.е. с южного берега Ильменя“. Реч **лони** означена је као прилог у значењу „в прошлом году“. Облик **крили** семантизује се као „крыли“ без икаквог коментара. Облик **соуждальць** дефинише се као етноним „суздалец“, уз следеће прецизирање: „Средняя Россия в Новгородской летописи постоянно называется Суздальской землей, а жители ее суздальцами“. Облик **Ходоутиничь** означен је као патроним. „Что же крыли в прошлом году заозерич отрок и суздалец Ходоутинич? Надо полагать, они крыли свинцом крышу церкви или иного каменного здания. Поэтому и письмо написано на свинце.“ Текст Записа на оловној плочици Арциховски преводи на следећи начин: „От Носка к Местяте. Заозерич отрок и суздалец Ходоутинич в прошлом году крыли. Возьми две гривны для нас“ [НГБ 1956–1957: 155].

В. И. Борковски допуњава тумачење Арциховског фонетским и синтаксичким коментарима. Он указује да у Запису на оловној плочици „нет ни одного случая употребления **ь**“. Примере са **ь** уместо **ъ** у облицима (наводимо их у нормализованом виду), *заожеричь*, *соуждальць ходоутиничь възми*, *гривнѣ* сматра „графическим явлением“ [НГБ 1956–1957: 195, 194]. У облику **заожеричь** употребу *ж* на месту *з* Борковски објашњава као псковску језичку црту; исту појаву у облику **соуждальць** — као „сохранение древней формы“ [НГБ 1956–1957: 218]. Сматрајући реченицом (као и његов коаутор археолог) фрагмент **заожеричь отрокъ лони крили соуждальць ходоутиничь**, историчар језика тврди да у том примеру „одно подлежащее стоит в препозиции к сказуемому, другое подлежащее — в постпозиции“ [НГБ 1956–1957: 275–276].

Тумачење Арциховског и Борковског шездесетих година прихватили су и други истраживачи и прецизирали га у културно-историјском погледу. „Некий новгородец с редким именем Носок, принимавший участие в покрытии какой-то церкви свинцом, требует уплаты ему и его товарищам двух гривен за работу. Этот свой «счет» он написал даже не на бересте, а на образчике строительного материала — листочке свинца“ — конкретизује тумачење Арциховског В. Л. Јањин [Јанин 1965: 169]. Својеврсни покушај реконструкције културно-историјске ситуације чини Л. В. Черепнин: „Опять выступает артель, причем артель, члены которой являются жителями разных местностей (Суздальской земли, Заозерья, Новгорода) и работают также в разных городах. Носко — очевидно, старейшина артели (мастер), Местята и Ходоутинич — его помощники (подмастерья), отрок — ученик. Как глава артели Носко просит Местяту, находящегося сейчас в другом месте, получить деньги за работу по покрытию крыши ка-

кого-то здания (скорее всего — церкви), которую в прошлом году проделали Ходутинич и Заозерич“ [Черепнин 1969: 261].

Слабе стране тумачења Арциховског и Борковског виде се на први поглед. Прво, облик мушког рода множине **крили** не слаже се с двојством граматичког субјекта. Зато се прибегава претпоставци да је субјекат делимично исказан (**заожеричъ отрокъ... соуждалъць ходоутиничъ**), а делимично се реконструише из контекста (**вѣ 'нас двојица'**). Друго, облик **крили** садржи фонетизам облика другога глагола (*крити* 'купити'). На овај приговор могло би се одговорити да се у споменику запажа графичко неразликвање њ и њ, па и *и* и *и*, као и у српском дијалекту прасловенског језика (и иначе су многобројне паралеле између старосрпског и староневгородског дијалекта). При том преседан у писању *кри-* уместо *кры-* већ постоји у запису писара Миљатиног јеванђеља из 1215. године: **и криль обоѣ книги на спсение собѣ і на сѣдравие** [СДЯ. Т. IV: 311]. Треће, одсуство директног објекта (шта су [по-, с-]кривали?) и уметање предиката и адвербијала времена између двају истоврсних субјеката не могу се објаснити чињеницама живог словенског говора — могло би се само претпоставити да је аутор записа (писар) заборавио да наведе другог мајстора за кровове, па се тога сетио тек пошто је већ био написао предикат.

2.2. На тумачење Арциховског на својеврстан начин враћа се В. Г. Барановска, аутор речничког чланка **крити** у Речнику староруског језика XI–XIV века [СДЯ. Т. IV: 216], и глаголу *крити* 'купити' претпоставља глагол *крити*, али у другом значењу — „скривати, прјатати, укривати“. При том она цитира следећи фрагмент текста као потврду посведоченог значења: **Заожеричъ (!) отрокъ лони крили суждалъць**. Али аутор, ограничен жанром речничког чланка, није могао да окарактерише синтаксичку спојивост облика **крили**, зато остаје нејасно ко је кога скривао (момак Суздаљца или обрнута) или шта су скривали (момак и Суздаљац).

Тумачење Барановске могло би се прецизирати с граматичког аспекта: облик **крили** (уместо *крыли*) јесте предикат неодређеноличне реченице; облицима **заожеричъ отрокъ... соуждалъць ходоутиничъ** изражен је двојструки зависни падеж (акузатив): зајезерског момка су крили (скривали, прикривали) као Суздаљца Ходутинића (под именом Суздаљца Ходутинића). Граматички беспрекорно тумачење (наставак *-ъ/-ь* у акузативу јединине *ѡ/ѡ*-основа према наставку номинатива *-е* новгородског дијалекта) ипак би имало слабе стране, и то не само фонетску (*кри-* уместо *кры-*), него и смисаону: зашто ли Местјата треба да узме две гривне на име камате односно најамнине? (Значења именице **намъ** у Запису на оловној плочици описао је А. А. Зализњак — види т. 3.3).

2.3. Тумачењу Арциховског враћа се и А. Б. Страхов у посебном чланку [Страхов 1994: 205–233]. При том он битно допуњава тумачења Арциховског и Борковског: „Как ни толковать фразу: **заожеричъ отрокъ лони крили соуждалъць ходоутиничъ**, но налицо неправильный порядок слов. Ввиду этого ошибка в употреблении формы мн.ч. **крили** вместо ожидаемой формы двойств.ч. *крила возможна. Но возможно и то,

что тут упомянуты не два, а три (!) человека: 1) отрок из Заозерья; 2) суздаец и 3) **ходоутиничъ**“ [Страхов 1994: 216]. У реченици: **възьми довѣ гривнѣ на намъ**, „с правильным вин.п. дв.ч.“, Страхов види „не намъ ’процент’, а **на(и)мъ** ’наем, плата“ [Страхов 1994: 218].

Графију **крили** уместо *крыли* Страхов не тумачи дијалекатским фонетским специфичностима, него утицајем црквенославенске књишке традиције. Принципијелан значај има завршни ауторов закључак: „Думается, что обсуждение проблемы древних южнославянско-новгородских и, в частности, сербо-новгородских культурных контактов, начатое в начале XX в. искусствоведами и порою ими же возобновляемое, необходимо продолжить и углубить филологам, не дожидаясь наступления лучших — для сербов и новгородцев — времен“ [Страхов 1994: 226].

3. ТУМАЧЕЊА **крили** ’купили, платили’

3.1. Ново, друкчије тумачење Записа на оловној плочици, засновано на другачијој лексичко-семантичкој интерпретацији кључног глаголског облика **крили**, изнели су најпре А. В. Куза и А. А. Мединцева. Они полазе од тога да глагол *крити* „часто употребляется в письменных памятниках в смысле «купить» [...] При таком переводе этого слова содержание текста на свинцовой пластинке приобретает совершенно иное значение: «От Носка к Мestayе. Отрока из Заозерья в прошлом году купили [и] суздаец Ходутинич. Возьми две гривны на нем [с него]». Словом, в грамоте говорится о покупке холопа-отрока из Заозерья, совершенной в прошлом году, по-видимому, совместно Носком, Мestayтой и Ходутиничем. Все они связаны общим делом, для которого и нужен был отрок. По какой-то причине Ходутинич не заплатил своей доли (жизнь холопа оценивается «Русской правдой» в 5 гривен) и теперь Носок напоминает Мestayте о необходимости получить долг с их товарища“ [Куза и Мединцева 1974: 217].

У слабе стране тумачења Кузе и Мединцеве спадају, прво, неконгруентност у погледу граматичког броја између предиката **крили** и хипотетичког субјекта **соуждальць ходоутиничъ**, друго, неубудљивост реконструкције узајамних односа међу поменутиим лицима, треће, произвољност корекције предлошко-падежног облика личне заменице. Ипак, заслуга је аутора што су први предложили принципијелно нову основу тумачења текста (семантизација кључне речи **крили**).

3.2. Ослањајући се на тумачење Кузе и Мединцеве, а такође на истраживања А. А. Зализњака (види т. 3.3), ново, оригинално читање Записа на оловној плочици понудио је В. Б. Криско: „Наиболее правдоподобно, на наш взгляд, квалифицировать данную конструкцию как родительный принадлежности (РП мн.ч.), обозначающий прежних владельцев холопа — семью суздальцев Ходутиничей [...] В целом все предложение (несомненно, неопределенно-личное) может быть переведено так: «В прошлом году купили заозерца — холопа суздальцев Ходутиничей»“ [Крысько 1993: 71–72; Крысько 1994: 81–82].

Новина Крисковог тумачења тиче се, прво, облика **крили** као предиката неодређеноличне реченице (и тај део тумачења се може, уз ограду — види т. 3.2, прихватити) и, друго, синтагме **соужьдальць хоодутиничь** као неконгруентног атрибута по значењу или објекта по форми (и апозиције уз њега) у облику генитива множине без предлога. Тај део тумачења не може се одржати пре свега зато што он излази изван оквира могуће староруске синтаксе: приименски или адноминални генитив и јесте приименски зато што заузима позицију при имену, тј. уз именицу (при чему је постпозиција посесивног генитива била стилски неутрална, а препозиција стилски маркирана). Дистантни положај генитива без предлога (посесивног генитива) у староруском језику, и не само у староруском — граматички није био могућ. Крискова граматичка интерпретација не може се прихватити ни из културно-историјских разлога: у староруском језику краја XI — прве половине XII века још није било презимена чак ни у почетној фази развоја: облик *Ходутиничь*, баш као и синтагма *Ходутинь сынъ*, имали су само патронимско значење 'Ходутин син'. А без презименског значења суфикса *-ичь* не може се говорити о феудалном роду Суздаљаца Ходутинића.

3.3. Најагилнији истраживач записа на брезовој кори, А. А. Зализњак, придружује се тумачењу Кузе и Мединцеве. Он сматра да читање **крили** као „купили“ „не требует никаких буквенных исправлений и согласуется с наличием в грамоте термина *намъ*, принадлежащего тоже к сфере денежных отношений [...] Следует, правда, признать, что конкретное содержание финансовой операции здесь остается неясным: писавший явно исходил из того, что основная суть дела адресату известна, и сообщил ему лишь необходимые детали. Возможно, что речь идет о покупке отрока из Заозерья, как полагают А. В. Куза и А. А. Медынцева; при другом понимании отрок из Заозерья и суздалец Ходутинич сами что-то купили (может быть, свинец). Заметим, что множественное, а не двойственное число словоформы *крили* скорее всего говорит о том, что покупателей было более двух (следовательно, кто-то из них прямо не назван)“ [НГБ 1977–1983: 175]. Сматрајући да је споран смисао почетног дела Записа на оловној плочици, Зализњак указује да завршна фраза несумњиво садржи реч *намъ* „проценты, лихва“: **възьми довѣ гривнѣ на намъ** «возьми две гривны на лихву (или: на плату за наем)». „Из контекста неясно, в каком из двух названных значений здесь выступает слово *намъ*“ [НГБ 1977–1983: 167–168, 285].

У слабе стране Зализњаковог алтернативног тумачења (види горе — „при другом понимании...“) могло би се прибројити следеће. Прво, неконгруентност (неслагање) множинског облика **крили** са двојством субјекта (зато Зализњак и полази од делимичне неисканости граматичког субјекта: од три или више истоврсних подмета у тексту су заступљена само два). Друго, није указано шта су купила делимично именована лица (нема директног објекта); у низ истоврсних подмета уметнути су прирок и прилошка одредба за време, што противречи, као што смо рекли, спонтаности и природности живог словенског говора. У несумњиве вредности Зализњакове ин-

терпретације спада лексико-семантичко тумачење предлошко-падешког споја **на намъ**.

У тек изашлој опсежној монографији о старон Новгородском дијалекту Зализњак уноси највећу могућу дозу лингвистичке скепсе, тј. могућности двоструког читања: „Единой надежной интерпретации грамота, к сожалению, до сих пор не имеет. Основные пункты, где возможны альтернативные решения: 1) *отрокъ* — В.ед. или И.ед. (та же проблема и для *соужьдальць Ходоутиничъ*); 2) *отрокъ* — 'должностное лицо' (см. А 12) или 'юноша', 'слуга'; 3) *крыли* — 'купили' или 'оплатили' (помимо перевода 'крыли', предложенного издателями, к которому считает нужным вернуться А. Б. Страхов [1994]); 4) *заожеричъ отрокъ* и *соужьдальць Ходоутиничъ* — два лица или одно. Отсюда множественность возможных интерпретаций основной фразы данной грамоты. В принципе возможны, среди прочих, например, переводы: 'Заозерского отрока (чиновника), суздальца Ходутинича, в прошлом году оплатили (т.е. расплатились с ним)'; 'Слугу из Заозерья в прошлом году купили, [купил] суздаец Ходутинич'; 'Заозерский отрок [и] суздаец Ходутинич [и их люди] в прошлом году купили (не указано, что)'" [Зализняк 1995: 238]. И даље: „Морфологические данные из-за неясности интерпретации неопределены. Заметим, что *заожеричъ* может либо быть согласовано с *отрокъ*, либо стоять в Р.мн. (с точки зрения перевода это различие малозначительно)" [Зализняк 1995: 239].

Занимљиво је да Зализњак у ред граматичких двострукости не убраја облик **възьми**, који може бити друго или треће лице једине императива, иако је у претходно анализираном Запису на брезовој кори бр. 241 (у Зализњаковој хронолошкој класификацији носи ознаку „А 12“) — у којем је посведочено значење „младшее должностное лицо, род судебного исполнителя“ лексеме *отрокъ* и на који се аутор позива — морфолошки идентификован „императив 3-го лица *бжди*“ [Зализняк 1995: 238].

4. ГРАМАТИКА И СЕМАНТИКА ТЕКСТА (НАШЕ ТУМАЧЕЊЕ)

4.0. Критички размотривши све покушаје тумачења загонетног записа на уникалном материјалу који су нам били познати, ми сматрамо да ниједан не може бити прихваћен у потпуности, као целовито објашњење текста. И поред тога, сви наведени аутори чија смо тумачења анализирали дали су свој допринос изучавању граматике и семантике Записа на оловној плочици. Наше тумачење (читање) разматраног текста, које се ослања на објашњења претходника, састоји се у следећем.

4.1. Текст Новгородског записа на оловној плочици разбија се на три синтаксички самосталне јединице.

Прва: **Ѡ Носъка къ Мѣстатѣ.**

Адресант је *Nosъko* (старон Новгородска дијалекатска форма номинатива могла је гласити: *Nosъke*). По пореклу несумњиво Псковљанин, пошто је у запису одражена псковска дијалекатска црта (**ж** на месту **з**). Варијанта

Носок < *Носѣкъ, коју је предложио још Арциховски, не прихвата се јер су у прасловенском постојали хипокористички облици личних имена на -ѣко, док се суфикс -ѣкъ среће само у апелативима. Носѣко (није нужно полазити од дијалекатског номинатива *Носѣке*), по свему судећи, писао је грамоту у свом родном граду и слао је у Новгород Местјати.

Адресат се реконструише с вокалом *ä* < *а*: *Městāta*.

4.2. Друга реченица: *Заожеричъ отрокъ лони крили*.

Отрокъ је директни објекат (акузатив једнине *ō*-основе с наставком -ѣ, који је карактерисао те основе пре настанка категорије бића).

Заожеричъ < *zaozeričъ* јесте објекатска апозиција (или објекатски атрибут) у истом падежу (флексија -ѣ акузатива једнине основа на *īō* пре формирања категорије бића). Етноним је изведен помоћу суфикса -*ičъ* (етнонимског суфикса!) од основе предлошко-падежне везе у¹ инструменталу *za ozer*(омъ); од исте основе уз помоћ суфикса -*ьје* изведен је топоним *Za-ozeryje*.

Напомена.

Калкулисање са могућношћу интерпретације облика **заожеричъ** као неконгруентног атрибута у генитиву плурала, као што то чини Зализњак, нема довољно основа. Препозиција облика на -*ičъ* указује на апозицију (етноним) или на конгруентни атрибут (односно-посесивни придев са суфиксом -ѣ), а не на генитив плурала етнонима. У посесивном значењу генитив плурала се и иначе адјективизирао. То значи да је облик **заожеричъ** или акузатив једнине етнонима ("Заозерић") или односно-посесивни придев у истом падежу ("заозерићки [момак]"). На ову другу могућност указује топоним **Деревичъ** [ЛИ ок. 1425, л. 267 (1241)] < *Derevičъ gorodъ*; у синтагми је као прва компонента био посесивни придев изведен суфиксом -ѣ од етнонима *Derevičъ* 'град Деревиха, припадника племена *Dereva*' [Маројевић 1987: 18–19; уп. Маројевић 1985: 44–49].

Крили је облик множине мушког рода перфекта без помоћног глагола (изостајање помоћног глагола има одређену стилску функцију). Облик **крили** могао би се тумачити или као предикат неодређеноличне реченице (ако полазимо од тога да је изостављен облик трећег лица множине помоћног глагола), или као предикат личне реченице са изостављеним подметом у облику личне заменице првог или другог лица множине (ако испуштени помоћни глагол реконструишемо као облик првог или другог лица множине). (Наравно, у запису је посведочен глагол *крити* 'купити', а не глагол *крыти* 'покривати, скривати'.) Зато облик **крили** можемо семантизовати на различит начин — „купили (его)“, „(он) был куплен“ (неодређенолично значење), „мы (его) купили“, „вы (его) купили“ (одређено лично значење).

Лони је адвербијал времена (уп. српско *лани* 'прошле године').

4.3. Трећа реченица: *Соужьдалъць Ходоутиничъ възьми довѣ гревѣнѣ на намѣ*.

Соужьдалъць < *Sozъdalъсь* је етноним, изведен суфиксом -*сь* од топонима *Sozъdalъ*, у функцији граматичког субјекта императивне реченице.

Ходоутиничъ је патроним, изведен (патронимским) суфиксом *-иць* од основе посесива *Chodutinъ* (а посесив је изведен суфиксом *-инъ* од основе личног имена *Choduta*). У реченици има функцију апозиције.

Възми < *vъzmi* није облик другог лица императива, него трећег лица императива. На ову граматичку могућност у досадашњој историји питања није се помишљало. Интерпретација облика као трећег лица једине императива омогућава другачије рашчлањивање текста на реченице и потпуно логично, бар по нашем мишљењу, граматичко и семантичко структурирање текста.

Напомена.

Полазити од облика трећег лица једине заповедног начина *възми* могуће је зато што је таква употреба императива трећег лица посведочена у другим старим источнословенским текстовима из истог времена (друга половина XI — прва половина XII столећа): многа же лѣѣ. **дароуи бѣ** сътажавъшоумоу еуѣлие се [ЕвОстр 1056–1057, л. 294 в (записъ)]; **даи емоу гѣ бѣ** блниѣ сѣхъ. еванѣлиствѣ [исто]; да иже горазнѣ се го напише. то не **мози** зазрѣѣти мнѣ грѣшникуо [исто]; а бѣ **боуди** за тѣмъ и сѣаа бѣа [Гр ок. 1130] (прва два примера види у [СДЯ. Т. II: 429, 442]; види такође бројне примере облика трећег лица једине императива **боуди** у [СДЯ: Т. I: 347], као и облик **бжди** у истом значењу у т. 3.3).

Довѣ гривнѣ < *dvѣ grivnѣ* јесте акузатив двојине одговарајућег основног броја и супстантивне *а*-основе.

На намѣ је облик акузатива *ѡ*-основе *намѣ* с предлогом *на* у функцији адвербијала циља односно начина.

Превод (на руски): «От Носка к Местяте. Заозерского отрока в прошлом году купили. Пусть суздалец Ходутинич возьмет две гривны в качестве лихвы (процентов)». Или, на српском: „Од Носка за Местјату [= Мѣстету]. [За] зајезерског момка [којег смо/сте] прошле године купили [/који је био купљен], нека Суздаљац Ходутинић узме две гривне за камату“.

На основу свега наведеног можемо закључити да је нашим тумачењем и преводом, за разлику од претходника, свака компонента текста и формално и семантички нашла своје упориште у граматичкој структури живог староруског језика краја XI и почетка XII века.

ЛИТЕРАТУРА

- Зализняк А. А. 1995 — *Древненовгородский диалект*. Москва, 1995.
- Крысько В. Б. 1993 — *Категория одушевленности в древненовгородском диалекте*. — Славяноведение. Москва, 1993, № 3.
- Крысько В. Б. 1994 — *Развитие категории одушевленности в истории русского языка*. Москва, 1994.
- Куза А. В., Мелынцова А. А. 1974 — *Заметки о берестяных грамотах*. — Нумизматика и эпиграфика. Т. XI. Москва, 1974.
- Маројевић Р. 1985 — *Посесивне изведенице у староруском језику: Антиронимски систем. Тойонимја*. „Слово о йолку Игореве“. Београд, 1985.

- Маројевић Р. 1987 — *О етимолошкој обради староруских топонима*. — Ономатолошки прилози. VIII. Београд, 1987.
- НГБ 1956–1957 — Арциховский А. В., Борковский В. И. *Новгородские грамоты на бересте (из раскопок 1956–1957 гг.)*. Москва, 1963.
- НГБ 1977–1983 — Янин В. Л., Зализняк А. А. *Новгородские грамоты на бересте (из раскопок 1977–1983 гг.)*. Комментарии и словоуказатель к берестяным грамотам (из раскопок 1951–1983 гг.). Москва, 1986.
- СДЯ — *Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.)*. Гл. ред. Р. И. Аванесов Т. I. Москва, 1988; т. II. Москва, 1989; т. III. Москва, 1990; т. IV. Москва, 1991.
- Страхов А. Б. 1994 — *Филологические наблюдения над берестяными грамотами. V*. — *Palaeoslavica. Volume II*. Cambridge—Massachusetts, 1994.
- Черепнин Л. В. 1969 — *Новгородские берестяные грамоты как исторический источник*. Москва, 1969.
- Янин В. Л. 1965 — *Я послал тебе бересту...* Москва, 1965.

Резюме

Радмило Маројевић

STUDIA PALAEOSLAVICA. I

(К прочтению Свинцовой грамоты)

Текст Свинцовой грамоты (рубеж XI–XII вв. или первая половина XII в.), среди берестяных находок единственного памятника письменности, выполненного на металлическом основании, истолковывали с грамматической и лексико-семантической стороны по-разному. Эти толкования в настоящей статье критически рассмотрены с точки зрения лингвистической достоверности.

В заключительном разделе статьи предложена и обоснована новая, уточняющая версия прочтения текста Свинцовой грамоты: «От Носка к Местяте. Заозерского отрока в прошлом году купили. Пусть суздаец Ходутинич возьмет две гривны в качестве лихвы (процентов)». Суть нового толкования состоит в следующем: **възьми** — форма не второго, а третьего лица ед. ч. императива; словосочетание **соужьдалць Ходоутиничъ** относится не к предыдущему, а к последующему предложению (подлежащее императивного предложения).